

PvdA Verkiezingsprogramma Europees Parlement 2009-2014

Vastgesteld door het PvdA Congres van 14 en 15 maart 2009 te Utrecht

I. Inleiding

I.1 Wereldwijde uitdagingen

Europa en de wereld staan voor grote uitdagingen. De recente financiële crisis, die haar oorsprong vond op de financiële markten in de Verenigde Staten, heeft de gehele wereldeconomie aangetast. De gevolgen zijn niet overal ter wereld gelijk. Dat hangt niet alleen samen met verschillen qua economische structuur van de diverse landen. Ook de marktordening en het beleid verschillen per land. Ook in Europa zijn fouten gemaakt en ook binnen de Europese Unie schoot de ordening van de financiële markten (inclusief het toezicht op de banken en financiële instellingen) tekort. Maar toch heeft deze crisis de voordelen van Europese samenwerking ondubbelzinnig aangetoond. Afzonderlijke landen met kleine markten en een kleine munt zijn niet opgewassen tegen de schokgolven veroorzaakt door de globalisering, zelfs niet wanneer hun economie gezond is. De combinatie van een gemeenschappelijke markt met een gemeenschappelijke munt, de Euro, heeft de landen van de Europese Unie in staat gesteld het hoofd te bieden aan transnationale financiële manipulaties en de gevolgen gezamenlijk op te vangen. Dat is in het belang van alle burgers: werkenden, spaarders en gepensioneerden.

De hervormingen van het financiële bestel, die na de omvangrijke reddingsoperaties zullen moeten volgen, kunnen alleen met een gezamenlijk Europees optreden tot stand worden gebracht. De internationale financiële crisis zal ook diepe sporen trekken in de reële economie. Het vertrouwen neemt af, de werkloosheid neemt toe en sociale voorzieningen komen onder druk te staan. Er moet dus meer gedaan worden om tegelijkertijd de financiële markten te hervormen, de recessie tegen te gaan en nieuwe banen en economische groei te creëren. De burgers van Europa moeten worden geholpen zich aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen. Europa is de grootste economische- en banenmarkt ter wereld. Europese samenwerking stelt ons in staat om duurzame banen en groei te realiseren. Ook vakbonden en werkgevers moeten een belangrijke bijdrage leveren aan duurzame groei in Europa.

Het klimaat verslechtert en daardoor worden kusten bedreigd, berggebieden aangetast en de waterstand grondig gewijzigd. Drogten, erosie, overstromingen en extreme weersomstandigheden vormen nieuwe veiligheidsrisico's. De biodiversiteit neemt af. De visstand vermindert. Tropische ziekten komen ook in Europa steeds meer voor.

Er dreigt een tekort aan energie. We gaan er nog steeds niet zuinig genoeg mee om. Niet alleen in de rest van de wereld, maar ook binnen Europa neemt het energieverbruik toe. De olieprijs stijgt gestaag. De prijsstijging wordt beperkt door de internationale financiële crisis en de recessie, maar dat is tijdelijk. De vraag neemt zo sterk toe en de hoeveelheid makkelijk winbare fossiele brandstoffen is zo beperkt, dat die prijs uiteindelijk op een hoog niveau zal uitkomen. Steenkool vormt net zozeer een bedreiging voor de atmosfeer als olie. Kernenergie produceert afval waarmee we toekomstige generaties niet willen opzadelen. De technologie heeft daarvoor nog geen oplossing geboden. Zij kan dat wel op het terrein van duurzame energie – wind, zon, getijden en bepaalde vormen van bio-energie – maar dat heeft niet geleid tot voldoende investeringen.

De stijgende vraag naar voedsel in de wereld zorgt voor stijgende voedselprijzen. Er is onvoldoende geïnvesteerd in de landbouw. Grond voor landbouw is voor andere doeleinden aangewend, bijvoorbeeld voor bio-energie. De consumptie van vlees vraagt zoveel veevoeder, dat er te weinig voedselgranen worden geproduceerd. De trits klimaat, energie en voedsel vormt een uitdaging die de mogelijkheden van afzonderlijke landen te boven gaat. Internationale samenwerking is nodig.

De ongelijkheid in de wereld wordt steeds groter. Binnen Europa is dat minder het geval dan daarbuiten. Maar de internationale ongelijkheid vormt een extra bedreiging van de economische en politieke stabiliteit,

ook van Europa. In tal van landen buiten Europa falen regeringen om stabiliteit, vrijheid en recht te verzekeren voor hun burgers. Politieke conflicten binnen die landen nemen toe. Het leidt tot migratie, asielverzoeken, wapenhandel, burgeroorlog en terrorisme. Beleid om één en ander tegen te gaan leidt vaak ook weer tot schending van mensenrechten.

De internationale rechtsorde is de laatste jaren verzwakt. De Verenigde Naties en andere internationale organisaties zijn tegen dit soort problemen niet meer opgewassen. De instellingen zullen moeten worden hervormd en versterkt. Ideeën te over, maar de politieke besluitvorming hierover vereist tijd, visie en kracht.

1.2 Een Europees antwoord.

Europa kan een antwoord zijn op deze problemen. De landen in Europa, de grote zowel als de kleine, zijn ieder afzonderlijk niet meer in staat om de welvaart en veiligheid van hun burgers zeker te stellen. Dat is riskant. Europa als geheel kan het evenmin op eigen kracht. Samenwerking tussen landen is geboden. Soms is een krachtig samenspel tegen andere landen vereist. Een doeltreffend optreden ten opzichte van dictatoriale regimes zoals in Soedan en Birma vereist dat alle Europese landen dezelfde opstelling kiezen. Schendingen van mensenrechten moeten gezamenlijk worden bestreden. Zo niet, dan worden de Europese landen tegen elkaar uitgespeeld en – erger – gaan die schendingen gewoon door. De grote conflicten in het Midden-Oosten, tussen Israël en Palestina, op de Balkan, in de Kaukasus en in Zuid-West-Azië vereisen gezamenlijk optreden. De grootmachten Amerika, Rusland en China zijn economisch belangrijk, en in staat op alle terreinen snel politieke beslissingen te nemen. Europa zal een sterke medespeler moeten zijn op het internationale vlak. Er is een Europees initiatief nodig om te komen tot een betere ordening van de wereld, die in toenemende mate ontregeld raakt.

Dat betekent niet dat de Europese Unie er naar dient te streven een macht op zichzelf te worden. Het gaat altijd om drie dingen. Ten eerste: een effectieve aanpak van wereldwijde problemen. Ten tweede: het belang van de eigen burgers, hun welvaart en hun veiligheid. Ten derde: het uitdragen van waarden die Europese naties gemeen hebben: vrede, vrijheid, democratie, mensenrechten, de rechtsstaat, vreedzaam samenleven van groepen met een verschillend geloof of verschillende culturen, scheiding van machten, sociale welvaart waaraan de hele bevolking deel kan hebben, respect voor minderheden, duurzaamheid en zorg voor het welzijn van toekomstige generaties. Dergelijke uitgangspunten en beginselen zijn een politieke strijd waard, zowel binnen Europa als daarbuiten.

1.3 Twijfel

Kan Europa dit soort uitdagingen aan? Twijfel overheerst. Europa lijkt verzwakt. De bevolking is sceptisch. De afstand tussen burgers en de Europese instellingen, inclusief het Europees Parlement, is groot. Dat besef is weliswaar doorgedrongen tot de politiek, maar heeft niet geresulteerd in doeltreffende acties om deze kloof te overbruggen. De uitbreiding van de Europese Unie met landen die gedurende de Koude Oorlog achter het IJzeren Gordijn lagen, wordt door velen niet gezien als een nieuwe fase in een Europees vredesproject – de oorspronkelijke reden waarom de Europese Gemeenschap tot stand kwam –, maar als een bedreiging. Verdragen die gesloten werden om de samenwerking tot nieuwe terreinen uit te breiden en om de besluitvorming te verbeteren, worden door tal van burgers niet vertrouwd. Het recente Verdrag van Lissabon staat na de afwijzing in het Ierse referendum op losse schroeven.

Europa is in de ogen van velen elders in de wereld een redelijk alternatief voor de grootmachten. Men ervaart Europa als minder machtsbelust, als een belangengemeenschap die op een niet-bedreigende manier waarden uitdraagt, die men zelf ook zou willen nastreven. De keerzijde daarvan is dat men denkt de Europese Unie gemakkelijk en zonder consequenties uiteen te kunnen spelen. Dat is gemeengoed geworden: de Verenigde Staten doen het, net als Rusland, Servië, Israël en Soedan.

Vele burgers binnen Europa vinden dat de Europese Unie te ver van hen af staat. In hun ogen hangen de instellingen in de lucht. Zij voelen zich er niet door vertegenwoordigd. Dat gevoel raakt gemeengoed in tal

van landen, in Nederland, Frankrijk en Verenigd Koninkrijk net zozeer als in Ierland. Het maakt Europa tot een economische reus op lemen politieke voeten. Het maakt het optreden van Europa als waarden- en belangengemeenschap nog minder effectief.

Het gaat dus niet om slechts één politiek probleem, maar om twee. Is Europa bereid en in staat om de wereldwijde uitdagingen het hoofd te bieden? En: wat is het politieke antwoord op de groeiende scepsis en twijfel aan de Europese Unie, die leidt tot steeds meer uitholling van de gemaakte afspraken om samen te werken? De eerste vraag betreft de positie van Europa in de wereld. Het antwoord daarop is van wezenlijk belang voor de burgers binnen Europa. De tweede vraag betreft de verhouding van de burgers van Europa tot hun eigen instellingen. Het antwoord daarop bepaalt de legitimiteit van Europa in de wereld en dus haar mogelijkheden de belangen van haar burgers effectief te behartigen.

1.4 De inzet destijds

Kan het? Europa kan leren van haar eigen verleden. Ruim een halve eeuw geleden bestonden de uitdagingen uit het definitief voorkomen van een nieuwe oorlog die zou beginnen op het Europese continent. Maar de uitdagingen gingen verder: nooit meer genocide, een halt toeroepen aan fascisme en communistische dictatuur, geen economische crises meer en geen massawerkloosheid. Om dat tot stand te brengen werd gekozen voor economische samenwerking, gedragen door de bevolking van Europa: ambitieus maar toch maathoudend, niet te veel tegelijk. Eerst kolen en staal – energie en zware industrie – daarna landbouw. Vervolgens handel: eerst een douane-unie en later een interne markt, eerst alleen voor producten, later ook voor diensten. Zwakkere regio's werden gesteund om economische ongelijkheid tegen te gaan. Na verloop van tijd konden economische machtsconcentraties worden aangepakt. Om dat alles te verduurzamen en om gezamenlijk sterker te staan op de wereldmarkt werd uiteindelijk ook een beperkte monetaire unie ingesteld. Zo kon worden voorkomen dat landen hun problemen op elkaar zouden afwentelen.

De geleidelijkheid heeft gewerkt. Burgers ontvingen binnen de Europese Gemeenschap tweeërlei identiteit. Duitsers en Fransen werden zowel Europeaan als Duitser respectievelijk Fransman. Anderen zagen dit gebeuren, kregen er vertrouwen in en voegden zich erbij. Die keuze werd ondersteund door de geleidelijk verdergaande economische integratie en door de verduurzaming van de verworvenheden: vrede, vrijheid, democratie, garantie van burgerlijke en politieke mensenrechten, ook van minderheden, en niet in de laatste plaats: steeds meer welvaart. Het Europa van na 1950 was een wereld van verschil ten opzichte van de situatie in de eerste helft van de vorige eeuw en de mensen wisten dat. Dat succes kon worden toegeschreven aan een combinatie van visie, politiek leiderschap, ambitie, draagvlak en geleidelijkheid.

1.5 Erosie

Dat alles is aan erosie onderhevig gebleken. Vijftig jaar later wordt de Europese Unie gekenmerkt door minder visie, minder leiderschap, een andere ambitie – meer gericht op een verfijning van de regels en instrumenten dan op de verwezenlijking van het oorspronkelijke doel – en een tempo dat door de burgers ervaren wordt als van bovenaf gedicteerd. Dat heeft geleid tot een geringer draagvlak.

Burgers incasseerden de verworvenheden van de Europese integratie tot nu toe met instemming: men zag de economische voordelen van een uitgebreide en vrije markt en van monetaire stabiliteit en een sterke munt; men waardeerde de stelselmatige stijging van de welvaart en structureel hoge werkgelegenheid, de verduurzaming van vrede, vrijheid en democratie, en het onbelemmerd reizen en communiceren. Nieuwe generaties, die het verschil met voorheen niet aan den lijve hebben ondervonden, zijn geneigd dergelijke verworvenheden als vanzelfsprekend te ervaren, als een recht dat hen toekomt. Dat maakt die verworvenheden kwetsbaar. Men krijgt meer oog voor tekorten die zich nog voordoen, voor onzekerheden en bedreigingen die uit de integratie zelf voortvloeien. Men ervaart het besluitvormingsproces, dat tot die verworvenheden en onzekerheden heeft geleid, als niet transparant, als ver weg en dus als ondemocratisch.

Binnen de politieke en bestuurlijke elites ontstaat in reactie daarop snel de neiging de burger onmondig te verklaren. Zij benadrukt alleen de positieve kanten van de integratie en wijst er op dat alles wat zich in Europa afspeelt het resultaat is van ooit op nationaal niveau genomen beslissingen. Omdat het nu eenmaal gaat om een veel groter gebied dan dat van de afzonderlijke natiestaten, spreekt het vanzelf, zo wordt aangegeven, dat de besluitvorming zich verder van de burgers verwijdt.

Nieuwe generaties burgers hebben daar geen boodschap aan. De verworvenheden zijn voor velen niet onverdeeld positief. Zij werken niet voor iedereen op dezelfde manier uit en worden daarom ter discussie gesteld. Politiek zullen zij telkens opnieuw waargemaakt moeten worden.

1.6 Herijking

Daarom is het tijd voor bezinning op de verworvenheden, de tekortkomingen en de uitdagingen. Er zullen nieuwe prioriteiten moeten worden gesteld. De uitdagingen die voor Europa besloten liggen in de globalisering zullen alleen dan het hoofd geboden kunnen worden, wanneer het interne draagvlak wordt verstevigd. Dat vereist dat de ongerustheid van Europese burgers serieus wordt genomen.

In een groot aantal landen van de Europese Unie hebben burgers bij diverse gelegenheden, ondermeer rond de recente referenda, de vrees tot uiting gebracht dat:

- de economische interne markt leidt tot een uitholling van de nationale welvaartsstaat;
- beslissingen te ver weg van de burger worden genomen en daarom berusten op onjuiste afwegingen;
- de uniforme regelgeving, die uit de integratie voortvloeit, nationale identiteiten ondermijnt;
- de uitbreiding met nieuwe lidstaten in Midden- en Oost-Europa tot zoveel migratie leidt, dat de werkgelegenheid in gevaar komt;
- eventuele nieuwe uitbreiding (met ondermeer Turkije) de economische en politieke balans verstoort;
- uitbreiding en immigratie samen leiden tot de aanwezigheid van grote groepen mensen met een religie dan wel een cultuur die niet ervaren wordt als behorend tot de Europese traditie;
- vrij verkeer van goederen, goederen en diensten wordt misbruikt voor criminele doeleinden.

Deze opsomming is niet uitputtend. Maar ook wie meent dat deze vrees niet op alle punten gerechtvaardigd is, dient te erkennen dat het politieke klimaat veranderd is. Dat is een reden tot zorg. Het antwoord daarop ligt in een beleid dat gericht is op:

- meer diversiteit en differentiatie binnen Europa, meer mogelijkheden tot behoud van nationale en regionale identiteiten; zonder afbreuk te doen aan fundamentele rechten;
- gelijke behandeling van alle werknemers afkomstig uit alle lidstaten binnen eenzelfde land. Voor iedereen dezelfde arbeidsvoorwaarden, alleen arbeidsbemiddeling op basis van vergunning, bestrijding van illegale arbeidsbureaus en van uitbuiting, overgangstermijnen die voorkomen dat de arbeidsmarkt uit evenwicht raakt;
- toezicht op het nakomen van door de nieuwe lidstaten aangevane verplichtingen, sancties op het eventueel verzaken van deze verplichtingen, onherroepelijke naleving van toetredingsvoorwaarden;
- een zichtbaar Europees beleid ter bevordering van de sociale en economische integratie van minderheden; en het tegengaan van discriminatie op grond van geslacht, ras, handicap, leeftijd, seksuele oriëntatie en religie.
- vrij baan voor binnenlands sociaal beleid: waaronder sociale woningbouw, sociale zekerheid, sociale voorzieningen, gezondheidszorg, arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden. Waarborging van het publieke karakter van op nationaal niveau als publiek beschouwde diensten.
- een duidelijke economische en politieke positie van Europa op het mondiale speelveld.

Nieuwe regelgeving zal getoetst moeten worden aan dergelijke voorwaarden. Pleidooien om bestaande regels te herijken mogen niet buiten de orde worden geplaatst. Ook wanneer herijking op korte termijn niet mogelijk is, zullen nationale politici en Europese parlementariërs zich hiervoor sterk moeten maken. Zij

dienen de burgers van Europa te tonen dat zij zich verzetten tegen overmatige gulzigheid van Europese instellingen.

Intussen hebben zich nieuwe ontwikkelingen voltrokken. De recente financiële crisis, die haar oorsprong vond op de financiële markten in de Verenigde Staten heeft de gehele wereldeconomie aangetast. De gevolgen zijn niet overal ter wereld gelijk. Dat hangt niet alleen samen met verschillen qua economische structuur van de diverse landen. Ook de marktordeening en het beleid verschillen per land. Ook in Europa zijn fouten gemaakt en ook binnen de Europese Unie schoot de ordeening van de financiële markten (inclusief het toezicht op de banken en financiële instellingen) tekort. Maar toch heeft deze crisis de voordelen van Europese samenwerking ondubbelzinnig aangetoond. Afzonderlijke landen met kleine markten en een kleine munt zijn niet opgewassen tegen de schokgolven veroorzaakt door de globalisering, zelfs niet wanneer hun economie gezond is. De combinatie van een gemeenschappelijke markt met een gemeenschappelijke munt, de Euro, heeft de landen van de Europese Unie in staat gesteld het hoofd te bieden aan transnationale financiële manipulaties en de gevolgen gezamenlijk op te vangen. Dat is in het belang van alle burgers: werkkenden, spaarders en gepensioneerden. De hervormingen van het financiële bestel, die na de omvangrijke reddingsoperaties zullen moeten volgen, kunnen alleen met een gezamenlijk Europees optreden tot stand worden gebracht.

1.7 Keuzes

Een en ander betekent dat het niet alleen gaat om de voorbereiding van een verkiezingsprogramma ter gelegenheid van de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2009. Het gaat om een visie op langere termijn. De uitwerking en het in praktijk brengen daarvan zijn niet voorbehouden aan eenmaal gekozen leden van het Europees Parlement. De behartiging van de belangen van de burgers in de Europese Unie vereist evenzeer een alert en eenduidig optreden van nationale bewindspersonen en nationale parlementariërs alsmede een gecoördineerd optreden met andere Europese socialistische en sociaal-democratische partijen, binnen de Partij van Europese Socialisten

De PvdA is zich ervan bewust is dat er, in het licht van de grote uitdagingen gesteld door de globalisering en gezien de erosie van het concept Europa zelf, wederom behoefte is aan visie, ambitie, politiek leiderschap en een stevig civiel draagvlak dat niet wordt ondermijnd door een van bovenaf opgelegd tempo. Negatieve gevolgen van globalisering moeten worden tegengegaan. Voordelen van globalisering moeten aan alle burgers van Nederland, Europa en de wereld ten goede kunnen komen. Daarbij heeft Europa een belangrijke rol te spelen, al was het slechts omdat deze uitdagingen de mogelijkheden van nationale staten vaak te boven gaan. Om die rol naar behoren te vervullen zijn duidelijke politieke keuzes nodig. Het gedachtegoed van de sociaal-democratie vormt daarbij een goede richtlijn, zowel voor de inhoud van het beleid – sociaal, zonder mensen uit te sluiten – als voor de wijze waarop de politieke beslissingen worden genomen: democratisch, dicht bij de burgers. Dat moet en kan.

Dit besef vormt het uitgangspunt voor het verkiezingsprogramma. Daarin wordt niet op alle onderwerpen ingegaan die in de komende jaren aan de orde kunnen komen. Wij beperken ons tot enkele hoofdzaken, op een viertal terreinen: (1) Europa in de wereld, (2) Klimaat, energie en voedsel, (3) Sociaal en Economisch beleid, en (4) Recht en bestuur.

2. Europa en de wereld

Voor een effectieve reactie op de hierboven genoemde uitdagingen hebben we de Europese Unie (EU) nodig. Dat is een kwestie van schaal – zevenentwintig landen kunnen meer dan één – en Europa is meer dan de som van zijn delen. Dat geldt zeker ook wanneer we bewust zoeken naar een sociaal-democratisch antwoord. Of het nu gaat om het rechtvaardiger verdelen van de lasten en lusten van de globalisering, om de klimaatverandering of de aanpak van conflicthaarden, de EU is het aangewezen instrument om aan sociaal-democratische doelstellingen invulling te geven. Europa moet een rol spelen als baken, waarop anderen kunnen koersen, en als buffer tegen internationale bedreigingen. De resultaten van samenwerking tot nu toe, de bereidheid tot bevoegdheidsoverdracht en een stevig fundament van gemeenschappelijke waarden vormen daarbij het uitgangspunt. Het Europese voorbeeld kan een rol spelen in een internationale dialoog, waarin tegenstellingen worden overbrugd en vrede wordt nagestreefd door samen te werken. Het doel is veelomvattend: versterking en democratisering van de Verenigde Naties en zijn instellingen, intensivering van de strijd tegen de armoede, de uitvoering van een ambitieus internationaal klimaatbeleid, een gemeenschappelijke externe energiepolitiek, een grotere betrokkenheid bij de aanpak van conflicthaarden, te beginnen in de eigen omgeving, een wereldhandelsoverleg dat leidt tot eerlijkere economische verhoudingen in de wereld, een effectiever verdrag tegen de verspreiding en voor de vermindering van kernwapens en een samenhangende aanpak van het internationale terrorisme. Om dat alles te helpen bewerkstelligen dient de EU haar positie in de wereld te versterken en daartoe dient Europa meer dan tot nu toe met één stem te spreken.

2.1 De internationale rechtsorde en de mensenrechten.

De EU zet zich in voor versterking en hervorming van multilaterale instellingen zoals de Verenigde Naties en de Wereldhandelsorganisatie. Binnen deze instellingen kiezen de Europese lidstaten zoveel mogelijk een gezamenlijke opstelling. Europa werkt mee aan de herziening van het vetorecht in de Veiligheidsraad en streeft er naar ook daar met één stem te spreken. Op termijn moet dit betekenen dat de Europese Unie zelf een permanente zetel in de Veiligheidsraad heeft, in plaats van het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Ontwikkelingslanden moeten een grotere invloed krijgen in het IMF en de Wereldbank. Een hervormd IMF krijgt, als het aan de PvdA ligt, de bevoegdheid toezicht uit te oefenen op de wijze waarop landen de stabiliteit van de financiële sector waarborgen en op de wijze waarop landen toezicht uitoefenen op hun nationale banken en instellingen. Dit strekt zich uit tot alle landen, inclusief de Verenigde Staten. Het IMF breidt haar toezicht ook uit tot internationale banken en financiële instellingen waarop afzonderlijke regeringen geen effectief toezicht kunnen uitoefenen.

Ontwikkelingslanden moeten een grotere rol krijgen in internationale fora zoals het IMF en de Wereldbank. Europa moet hier ook op toe zien. Het is echter niet de bedoeling om het IMF, de Wereldbank en de WTO op te nemen in de Verenigde Naties. Het IMF, de Wereldbank, de WTO en de VN zijn vier totaal verschillende organisaties met andere doelstellingen, met andere voorwaarden voor lidmaatschap en met andere uitvoerende organen. Samengaan van deze organisaties in de VN is geen serieuze optie.

De groep van grote landen die regelmatig onderling overleg pleegt over economische en politieke wereldproblemen (de G8) moet worden uitgebreid, zodat ook landen met opkomende markten (zoals China, India en Brazilië) daarvan op voet van gelijkheid deel uitmaken.

De EU moet nadrukkelijker inzetten op het waarborgen en toepassen van de beginselen van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Raad van Europa.

Bescherming van de mensenrechten is een wezenlijk onderdeel van het Europees beleid. De EU verstaat onder bescherming van de mensenrechten de strikte eerbiediging van alle mensenrechten zoals vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Een breed palet aan instrumenten wordt ingezet om dit beleid zo effectief mogelijk te maken. Alle daartoe in aanmerking komende verdragen die de EU sluit met derde landen dienen een mensenrechtenparagraaf te bevatten. Essentieel is het hameren op naleving van de mensenrechtenparagrafen in reeds geratificeerde verdragen. Daarbij wordt in het bijzonder gelet op de rechten van vrouwen en kinderen. In VN-verband moet de EU streven naar het in praktijk brengen van de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om mensen te beschermen, wanneer nationale overheden in gebreke blijven (Responsibility to Protect). De EU moet blijven strijden voor een wereldwijde afschaffing van de doodstraf. Ook de wereldwijde discriminatie en vervolging van homoseksuelen en transgenders dient door de EU bestreden te worden. Maar de EU zelf moet ook afspraken maken om in het eigen gebied naleving van mensenrechten en de rechten van minderheden te kunnen afdwingen. Er moet een Europees minderhedenbeleid komen, dat spanningen rond nationale minderheden tegengaat. Een Europese strategie ten aanzien van de Roma maakt daar deel van uit.

2.2 Vrede en veiligheid

De EU moet vasthouden aan de bestaande strategie, gebaseerd op een breed veiligheidsconcept, met nadruk op civiele instrumenten en met aandacht voor niet-klassieke dreigingen, zoals klimaatverandering. Vredesmissies van de EU zouden wat de PvdA betreft bij voorkeur ook een sterke civiele component moeten bevatten. Vredeshandhaving dient te worden gekoppeld aan wederopbouw, goed bestuur en de bevordering van mensenrechten en democratie. Onder de hoede van de OVSE dan wel de VN moet de EU bereid zijn gelijktijdig een aantal missies uit te voeren binnen en buiten Europa. Daarnaast wordt, als het aan de PvdA ligt, steun gegeven aan lokale en internationale civiele organisaties die zich richten op vredeswerk in conflictgebieden.

Bij een slagvaardig veiligheids- en buitenlandbeleid hoort een effectieve defensiecomponent, waardoor de EU zelfstandiger kan optreden. Dat laat onverlet de noodzaak van een goede samenwerking tussen de EU en de NAVO. Op langere termijn dient gewerkt te worden aan de vorming van een permanent beschikbare Europese vredesmacht. Deze dient te bestaan uit nationale legereenheden. Zij moet worden ingezet bij vredesoperaties waarbij de EU betrokken is. Dit zou, naast een actieve vredesdiplomatie, een Europees antwoord vormen op de oproep van de Verenigde Naties om verantwoordelijkheid te nemen voor de bescherming van burgers in situaties van oorlog en geweld. Een corps van goed getrainde en snel beschikbare civiele deskundigen (politie, justitie, douane enzovoort) dient daarvan deel uit te maken. De komende jaren moet de daarvoor benodigde gezamenlijke capaciteit gerealiseerd worden. Daartoe wordt van de lidstaten een evenredige bijdrage gevraagd. Dat dient de EU in staat te stellen zowel meer omvangrijke vredesmissies uit te voeren (zoals in Kosovo), als met snel inzetbare eenheden op te treden bij potentiële conflicthaarden (zoals in Darfur). Europese troepen worden daarbij niet alleen ingezet voor militaire doeleinden en voor bestrijding van internationaal terrorisme, maar ook bij civiele- en milieurampen binnen en buiten de EU en bij de wederopbouw daarna. De beslissing om een Europese vredesmacht in te zetten dient uitsluitend te geschieden op basis van een daartoe strekkend mandaat van de VN. Bovendien dient de inzet van nationale eenheden als onderdeel van een dergelijke Europese vredesmacht van geval tot geval te worden onderworpen aan een mandaat van het desbetreffende nationale parlement. De missies moeten gefinancierd worden uit de normale begroting van de EU, dan wel uit verplichte extra bijdragen, in overeenstemming met een tevoren vastgestelde verdeelsleutel.

De in het Verdrag van Lissabon voorgestelde solidariteitsbepaling moet worden uitgebreid met een afspraak over de bescherming van de territoriale integriteit van lidstaten.

De afhankelijkheid van Europa van minder stabiele regio's voor haar energievoorziening zal moeten afnemen. Het verzekeren van de energieveiligheid vergt samenwerking tussen de consumerende landen en eensgezind internationaal optreden in de betrekkingen met de belangrijkste leveranciers en distributeurs. De

veiligheid van aanvoerroutes en de spreiding van bronnen en leveranciers moeten onderdeel worden van Europees beleid.

De strijd tegen de verspreiding van kernwapens is nog steeds actueel. De PvdA staat achter de recente nieuwe initiatieven van een groeiend aantal voormalige bewindslieden in de VS, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en elders om tot een kernwapenvrije wereld te komen. In Europa moet volop steun worden gegeven aan het beleidsdoel van de nieuwe Amerikaanse president: "een wereld zonder kernwapens". De EU moet de komende jaren actief bijdragen aan het versterken van het systeem van internationale verdragen om de verspreiding van kernwapens tegen te gaan. De PvdA wil dat de terugtrekking van alle (Amerikaanse) kernwapens uit Europa wordt gesteund. In het Midden- en Verre Oosten moet een kernwapenvrije zone worden geschapen. De EU dient initiatieven te nemen tot het onder internationale controle brengen van de hele splijtstofcyclus voor vreedzaam gebruik, onder toezicht van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA). Daarnaast moet Europa het voortouw nemen in het uitbannen van clusterbommen en voor het opstellen van een verdrag ter beperking van de handel in kleine wapens.

2.3 De nabuurregio's

Wij vinden dat de EU de komende periode geen nieuwe verplichtingen aan mag gaan tot een verdere uitbreiding, overigens zonder op langere termijn lidmaatschap van landen als Oekraïne principieel uit te sluiten. Toezeggingen gedaan aan de landen van de Westelijke Balkan en Turkije moeten worden nagekomen. Daarbij is strikte naleving van de toetredingsvoorwaarden (de 'Kopenhagen-criteria') vereist. Volledige samenwerking met het Joegoslavië Tribunaal is in het geval van de Balkanlanden een aanvullende eis. Ten opzichte van Turkije moet de nadruk worden gelegd op de dwingende eisen die voortvloeien uit de Kopenhagen-criteria, die inhouden dat dit land garanties verstrekt aangaande democratie en mensenrechten, Cyprus erkent en de rechten van de Koerden erkent en garandeert. Tegen het eind van de onderhandelingen worden afspraken gemaakt over het vrij verkeer van personen, onder wie werknemers, over de toetreding tot het Schengen gebied en over de financiering van de landbouwuitgaven. Uitbreiding van de huidige EU is mede afhankelijk van de eigen integratiecapaciteit op constitutioneel en budgettair gebied en hiermee moet nadrukkelijker rekening worden gehouden. Het bestaande EU Verdrag van Nice biedt daartoe onvoldoende basis.

De EU streeft naar verdragen met buurlanden, die hen in staat stellen mee te doen met EU activiteiten, zonder deel te hebben aan de Europese instellingen. Door de oprichting van een EU-Zwarte Zee Gemeenschap, waaraan de landen als gelijke partners deelnemen, moet de regionale samenwerking en de stabiliteit in dit gebied worden bevorderd. Turkije moet worden uitgenodigd aan deze Gemeenschap deel te nemen. De partnerlanden respecteren democratische rechtsregels en de integriteit van elkaars gebied. Gezamenlijk bestrijden zij internationale misdaad. De organisatie dient de economische samenwerking te bevorderen, onder meer door middel van onderlinge vrijhandel, een veiliger energievoorziening en een duurzaam milieu.

Wij willen dat de EU de dialoog versterkt met de moslimlanden in het Middellandse Zeegebied. Met het oog op de bevordering van democratie in deze vaak autoritair geregeerde landen wordt meer aandacht besteed aan de rol van islamitische bewegingen. Speerpunten in de dialoog moeten de economische ontwikkeling en de gezamenlijke aanpak van migratieproblemen zijn. Regionale integratie zou ook hier verder gestimuleerd moeten worden (Mediterrane Unie).

De EU moet zich krachtig laten horen in het Midden-Oosten. Uitgangspunt is de erkenning van Israël en Palestina als twee onafhankelijk levensvatbare staten op basis van de resoluties van de VN Veiligheidsraad. Er moet een einde komen aan de nederzettingenpolitiek. De door Israël gebouwde scheidingsmuur moet worden afgebroken. De blokkade van Gaza en de Westelijke Jordaanoever worden beëindigd en raketaanvallen op Israëlisch grondgebied vanuit Gaza worden niet getolereerd. Mensenrechten, humanitair recht en internationaal recht, inclusief de uitspraken van het Internationale Gerechtshof in Den Haag, staan voorop. Het gebruik van geweld en terroristische aanslagen moeten ten strengste worden veroordeeld. De

verdieping van de relatie tussen Israël en de Europese Unie dient afhankelijk gesteld te worden van daadwerkelijke voortgang ter zake. De democratisering in de Palestijnse gebieden en andere landen in de regio wordt ondersteund met bijstandprogramma's en een kritische dialoog. Europa dient zich ervoor in te zetten dat het Midden-Oostenconflict niet verder verhardt. Alle kanalen moeten open blijven en alle partijen moeten bij besprekingen over de oplossing van het conflict betrokken worden. Hamas dient niet langer te worden buitengesloten.

Resultaten van het beleid van de EU op het gebied van vrede, klimaat, economische stabiliteit en groei zijn mede afhankelijk van de samenwerking met grote mogendheden als de Verenigde Staten, Rusland, China, India en Brazilië. Daarom streven wij ernaar dat de EU in de betrekkingen met deze landen zoveel mogelijk met één stem spreekt en een gezamenlijk beleid voert.

Met de (nieuwe) regering van de Verenigde Staten moet meer worden samengewerkt in multilaterale organisaties, zoals de Verenigde Naties, het IMF, de WTO en de NAVO, op basis van een gelijke inbreng. Afspraken tussen de VS en de EU dienen op wederkerigheid gebaseerd te zijn. De EU moet zich verzetten tegen een eenzijdige uitleg van het internationale recht. De EU, en daarmee ook Nederland, moet politieke steun verlenen bij het sluiten van Guantanamo Bay. Ook in de Afghaanse gevangenis Bahram moet het internationaal humanitair recht gerespecteerd worden. De EU moet er op toezien dat er geen nieuwe internationaalrechtelijke 'black zones' elders in de wereld mogelijk worden gemaakt of gedoogd.

Wij willen dat de EU ernaar streeft dat Rusland niet wordt geïsoleerd. De dialoog met Rusland moet daartoe worden geïntensiveerd. Europa spant zich in voor het WTO-lidmaatschap van Rusland. De EU dient zicht te verzetten tegen eenzijdige en ongeoorloofde inmenging van Rusland in zijn buurlanden. Deze landen moeten zelf over hun toekomst kunnen beslissen. Samen met Rusland dient te worden gewerkt aan de oplossing van een aantal bevroren conflicten in de regio. Met Rusland moet worden onderhandeld over een nieuw partnerschapakkoord, waarin de wederzijdse afhankelijkheid wordt erkend en dat is gericht op betere economische en energiebetrekkingen en op de bevordering van democratie en mensenrechten. Echter, deze onderhandelingen mogen alleen worden afgerond wanneer Rusland zich houdt aan bestaande afspraken over conflictregulering. Wederkerigheid en transparantie moeten worden gegarandeerd. De EU moet streven naar herziening van de besluitvorming over een raketschild in Polen en Tsjechië en de PvdA wil dat Europa zich inzet voor het herstel van de democratie in Wit-Rusland.

De EU moet de schending van de mensenrechten in China actiever en scherper veroordelen. Een (aantoonbare) toezegging dat China de mensenrechten beter zal naleven moet altijd onderdeel vormen van afspraken met China op politiek, economisch en cultureel gebied

2.4 Betrekkingen met ontwikkelingslanden: algemeen

Europa is voor veel ontwikkelingslanden een belangrijke partner, zowel op handelsgebied als in de strijd tegen armoede, verslechtering van het milieu en schendingen van mensenrechten. Bij het EU handels-, milieu-, klimaat-, landbouw- en buitenlands beleid zal altijd rekening moeten worden gehouden met de behoeften van arme landen. Binnen internationale organisaties die verantwoordelijkheid dragen voor dat beleid spreekt de EU zoveel mogelijk met één stem. Daarbij staat het verwezenlijken van de Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen voorop.

De PvdA wil dat het handelsbeleid van de EU zowel Europese belangen als de ontwikkelingskansen van arme landen bevordert. Verkapt protectionisme moet worden afgewezen. Dat geldt ook voor het verkapte protectionisme door de EU zelf, zoals het misbruiken van niet-tarifaire handelsbelemmeringen, ook na de afschaffing van tarieven op de invoer van producten uit ontwikkelingslanden. Subsidies van de eigen industrie in de EU, al is het om redenen van duurzaamheid, mogen nooit ten koste gaan van de belangen van ontwikkelingslanden. Sociale dumping, onder meer op basis van kinderarbeid, en milieudumping zijn onaanvaardbaar. De EU dient daartegen in het wereldhandelsoverleg op te treden. Dit mag echter niet ten koste gaan van kansen van de armste ontwikkelingslanden. De toegang van deze landen tot de Europese

markt moet worden verruimd. De partnerschapakkoorden met voormalige geassocieerde ontwikkelingslanden (EPA's) moeten worden herzien, in overleg met de betrokken landen als volwaardige handelspartners. Wij willen dat de EU investeringen bevordert in de duurzame winning van grondstoffen – onder bescherming van natuur, milieu en lokale gemeenschappen- en duurzame productie van voedsel. De voedselzekerheid in ontwikkelingslanden en de inkomenspositie van boeren en de lokale visserij in deze landen mogen niet worden verstoord door het Europese landbouw- en visserijbeleid. Er moeten Europese sancties komen tegen Europese bedrijven die in ontwikkelingslanden betrokken zijn bij kinderarbeid, dwangarbeid, milieudelicten, wapenhandel of corruptie. Om dergelijke praktijken op te sporen wil de PvdA dat er een toegankelijk Europees meldpunt wordt opgericht, waar misstanden door een ieder gemeld kunnen worden.

2.5 Betrekkingen met ontwikkelingslanden: ontwikkelingshulp en -samenwerking

De EU moet vasthouden aan de in de Verenigde Naties vastgestelde norm dat alle welvarende landen tenminste 0,7% van hun BNP bestemmen voor hulp aan ontwikkelingslanden.

De ontwikkelingshulp die verleend wordt door de Europese Unie moet worden toegespitst op onderwerpen die een gezamenlijke aanpak vereisen, omdat zij de mogelijkheden van afzonderlijke lidstaten te boven gaan. Dat geldt bijvoorbeeld voor investeringen in grensoverschrijdende infrastructuur, het tegengaan van verwoestijning en aanpassing aan klimaatverslechtering. Op deze en verwante terreinen zal de Europese hulp zoveel mogelijk aan vooral de armste en zwakste bevolkingsgroepen ten goede moeten komen.

Gerichte hulp aan individuele landen kan beter aan de lidstaten worden overgelaten tenzij een gezamenlijk optreden van alle lidstaten meer effect heeft. Binnen Europees kader wordt tussen de lidstaten overlegd over de kwaliteit en de effectiviteit van de hulp en over de wijze waarop de lidstaten helpen de Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen te verwezenlijken. Ook de bilaterale hulp van de afzonderlijke lidstaten dient op armoedebestrijding te worden toegespitst. Dat betekent prioriteit voor ondermeer plattelandsontwikkeling en landbouwhervorming, verbetering van de sociaal-economische positie van vrouwen en meisjes, microkrediet, basisonderwijs, gezondheidszorg, alsmede noodhulp en wederopbouw, het versterken van fragiele staten en de bevordering van goed bestuur.

3. Klimaat, voedsel en energie

De komende decennia worden bepalend voor de vraag of we erin slagen de klimaat- en overige milieuproblemen te beheersen en de energie- en voedselvoorziening voor toekomstige generaties zeker te stellen. De doelstellingen moeten daarbij zijn:

- Het tegengaan van klimaatverslechtering,
- Zekerheid in de Europese energievoorziening, energiebesparing en omvorming naar de voorziening van duurzame energie,
- voedselzekerheid in Europa en elders in de wereld, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden, en de bevordering van een duurzame landbouw, internationale solidariteit en het tegengaan van verstoringen in internationale handelsstromen die daarmee in strijd zijn,
- het tegengaan van verstoringen in de biodiversiteit, de bevordering van een duurzaam natuurlijk milieu en van diervriendelijke productiesystemen,
- het minimaliseren van productie en opslag van gevaarlijk afval,
- het bevorderen van de kwaliteit van water.

Dit alles vraagt om grote ambities, baanbrekend onderzoek, forse investeringen en strenge normen.

3.1 Klimaat en energie

Minder dan 10% van de totale Europese energievoorziening is thans gebaseerd op duurzame energie (zon, wind en water) en ruim 90% op fossiele energie en kernenergie. Dat leidt tot een uitstoot van vier miljard ton CO₂ per jaar in de atmosfeer en daarmee tot klimaatverslechtering. De gevolgen daarvan treffen vooral armere landen, die minder mogelijkheden hebben om zich aan te passen. Onze eenzijdige afhankelijkheid van olie, gas en uranium maken ons kwetsbaar voor mondiale machtspolitiek.

Het realiseren van een schone Europese energievoorziening in de toekomst is de kern van de Europese samenwerking, zoals kolen, staal en voedselvoorziening dat in het verleden waren. Het is bij uitstek een terrein waarop Europa haar burgers een dienst kan bewijzen. In Europees verband kunnen ambities worden waargemaakt die ieder land op zich niet kan realiseren. Verduurzaming van de Europese energievoorziening is een absolute prioriteit. Europa dient de leiding te nemen in een wereld op zoek naar een schone energievoorziening, zonder negatieve effecten voor milieu en klimaat. Steun aan onderzoeksprogramma's dient te leiden tot technologische doorbraken. Renderende investeringen in energiebesparing en in duurzame energie dienen te resulteren in een Europese economie die haar concurrentiekracht niet laat hangen van de hoogte van de lonen en de belastingen, maar deze baseert op een voorsprong in kennis en technologie. Daarbij gaat het vooral om kennis betreffende een duurzaam en zuinig gebruik van alles wat schaars is – grondstoffen, energie, fysieke ruimte en milieugebruiksruimte – en de technologische vernieuwing die nodig is om dat in praktijk te brengen. Er moet zo snel mogelijk worden overgegaan tot de aanleg van een fysieke infrastructuur ten dienste van de toepassing van louter hernieuwbare grondstoffen en energie en op vermindering van gevaarlijk afval. Dit herstructureringsbeleid zou ertoe moeten dienen innovatie en werkgelegenheid te bevorderen. De rekening daarvoor mag niet worden gelegd bij mensen met lage inkomens.

In 2050 moet meer dan de helft van de energievoorziening gebaseerd zijn op duurzame energie, moet de CO₂-uitstoot met 80% zijn afgenomen en halen we nog maar een kwart van onze energiebehoefte van buiten Europa. Het belangrijkste middel om dat te bereiken is energiebesparing door huizen, fabrieken, apparaten en auto's veel zuiniger te maken. Daarnaast moeten bestaande technieken als wind en zon zeer fors worden uitgebreid en nieuwe doorbraken, zoals osmosecentrales van zoet/zoutwater en getijden- en

golfenergie, mogelijk worden gemaakt. Opwekking van wind- en zonne-energie moet worden gestimuleerd. Daarbij is kleinschalige opwekking dichtbij de gebruiker aan te bevelen wegens lage transportverliezen, lage belasting van het net en lage onderhoudskosten. Het dan nog ontbrekende vermogen kan grootschalig (offshore) opgewekt worden. Niet-duurzame elektriciteitsproductie mag –als het aan de PvdA ligt- in 2050 slechts plaatsvinden door kolenstook met volledige CO₂-afvang en opslag of met volstrekt veilige kerncentrales, mits technologische doorbraken op het gebied van afval en veiligheid deze mogelijk maken. Oude traditionele kolencentrales zijn er niet meer. Wij willen dat auto's tegen het midden van deze eeuw rijden op elektriciteit, waterstof of derde generatie biobrandstoffen.

Europa moet minimaal voldoen aan de Kyoto-verplichtingen betreffende de CO₂-reductie per 2012 en zij moet het initiatief nemen bij bindende wereldwijde afspraken over de daarop volgende periode. De EU streeft er naar dat grote landen, die tot nog toe van dergelijke verplichtingen waren vrijgesteld, deze in een volgende periode wel aangaan. Dat geldt in het bijzonder voor de Verenigde Staten, China, India, Brazilië en Zuid-Afrika. Europa houdt echter haar eigen verantwoordelijkheid, ongeacht de positie die deze landen in de internationale besprekingen zullen innemen.

Binnen de EU worden de nieuwe doeleinden vertaald in periodieke reductieverplichtingen voor de afzonderlijke lidstaten. Het Europese emissiehandelssysteem, waarin CO₂-uitstootrechten een prijs krijgen en onderling verhandelbaar zijn, dient te worden verbeterd. Om investeringen in besparing en duurzame alternatieven te bevorderen, zonder de concurrentie te vervalsen, moet een strikt maximum uitstootplafond worden overeengekomen voor zoveel mogelijk sectoren gezamenlijk, dus ook lucht- en scheepvaart. De rechten moeten worden geveild. Dit gebeurt per land, doch controle moet ook plaatsvinden op Europees niveau. Het emissiehandelssysteem moet worden uitgebreid naar andere delen van de wereld. Zolang dat niet mogelijk is moet industrie, die bloot staat aan wereldwijde concurrentie, kunnen worden beschermd met een importheffing op goederen uit delen van de wereld waar geen klimaatbeleid wordt gevoerd.

De armste landen moeten worden ondersteund bij de noodzakelijke aanpassing aan klimaatverandering. Overstromingen zowel als droogten moeten worden bestreden. Het internationale handelssysteem van CO₂-rechten dient bij die financiering te worden ingezet, onder meer door een adequate heffing per certificaat, dan wel door een deel van de opbrengsten van de veiling hiervoor aan te wenden.

De PvdA wil dat de EU één verplichtingensysteem invoert voor de stimulering van duurzame energie, waardoor de mogelijkheden van verschillende regio's in Europa beter worden benut. Kleinschalige opwekking wordt bevorderd. Energieopslag onder de grond moet worden gestimuleerd.

Strengere en voortschrijdende normstelling voor auto's en apparaten op Europees niveau moet een gelijk speelveld creëren voor energiebesparing, waarbij uitvretergedrag wordt gestraft. Om het best presterende product als norm te laten gelden, in plaats van de slechtst presterende zoals nu vaak het geval is, willen wij dat een zogenaamd Europees toprunnersmodel wordt ingevoerd. Daarbij moet de norm regelmatig (bijvoorbeeld iedere vijf jaar) worden aangepast aan het op dat moment best presterende apparaat per categorie. De EU dient initiatieven te nemen om deze normen internationaal toegepast te krijgen. Zolang dat niet lukt moet concurrentievervalsing worden tegengegaan via importheffingen.

Voor het transport van grote hoeveelheden offshore windenergie vanuit Noordwest-Europa en zonne-energie uit Zuid-Europa (en Noord-Afrika) zijn nieuwe superhoogspanningsnetten nodig. Die moeten we realiseren. Investerings in dergelijke netten zijn kapitaalintensief en grensoverschrijdend. Iets soortgelijks geldt voor de infrastructuur die nodig is voor een duurzaam schoon transport. De EU moet de leiding nemen in de voortvarende aanleg van de infrastructuur. Daarbij gaat het vooral om water- en spoornetwerken en een netwerk van oplaadstations ten behoeve van de elektrificatie van het verkeer en vervoer.

Een schonere wegverkeer en een verduurzaming van de transportsector moeten verder worden bevorderd door Europese regelgeving en niet door middel van Europese subsidies. Uitgangspunt moet zijn dat vervoer per spoor en over water de voorkeur verdienen boven wegtransport. Er dient een Europees actieplan te komen ter bevordering van de elektrische auto. Gedurende een overgangperiode kunnen biobrandstoffen

een bijdrage leveren. Dat geldt op langere termijn ook voor het zware transport over water en land en voor het vliegverkeer. De opmars van biobrandstoffen mag niet ten koste gaan van voedselproductie en van natuur en biodiversiteit. Daarom wijzen we het stimuleren van eerste generatie biobrandstoffen af. Al onze inspanningen moeten gericht zijn op het stimuleren van derde generatie biobrandstoffen en het beperken van de tweede generatie tot een gering aantal toepassingen. De thans geldende Europese richtlijn ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen moet met het oog hierop worden herzien.

Europa is voor een groot deel afhankelijk van Rusland en het Midden-Oosten voor haar gas- en olievoorziening. Het is voor de stabiliteit van de Europese energievoorziening van groot belang dat Europa als blok onderhandelt met de diverse energieproducerende landen over de langjarige levering van energie. Wanneer de EU met één stem onderhandelt, staat men sterker dan in bilaterale onderhandelingen en loopt men minder het risico tegen elkaar uitgespeeld te worden. De Europese Commissie dient het initiatief te nemen om te komen tot een Europees energiezekerheidsbeleid. De lidstaten dienen de neiging te onderdrukken om uit eigenbelang snel bilaterale contracten af te sluiten. Gezamenlijke Europese overheidsinstanties moeten de basis leggen via politieke overeenkomsten. Bedrijven moeten de onderhandelingen doen. Dat geldt ook voor de import van grote hoeveelheden zonne-energie uit landen in Noord-Afrika.

De keuze van de energiemix moet de verantwoordelijkheid blijven van elk land afzonderlijk. Ieder land heeft weer andere mogelijkheden om bepaalde vormen van duurzame energie toe te passen. Echter, de milieu- en veiligheidseisen moeten worden vastgesteld op Europees niveau en gelijkelijk gelden voor alle landen. Dat geldt ook voor kernenergie. De toepassing daarvan, voor zover deze nog plaatsvindt, schept verplichtingen, vooral vanwege de risico's verbonden aan de verspreiding van nucleair materiaal. Dat materiaal dient onder internationale controle te komen. De EU moet daarin een voortrekkersrol spelen. Voor een voortzetting van het gebruik van kernenergie zijn daarnaast de ontwikkeling van volstrekt veilige centrales en een oplossing voor het afvalprobleem onverbreekelijke voorwaarden. Bestaande centrales in heel Europa moeten strikt worden gecontroleerd en deze controle moet Europees worden gecoördineerd. De huidige internationale onderzoeksprogramma's naar het gebruik van kernfusie voor grootschalige energieopwekking worden krachtig gestimuleerd, omdat hiermee op termijn een energiebron gecreëerd kan worden die gebruik maakt van de vrijwel onuitputtelijke en overal ruim te winnen grondstof waterstof en geen langdurig radioactief kernafval produceert.

Europa dient de leiding te nemen op een aantal omvangrijke onderzoeksterreinen waar grote doorbraken nodig zijn. Op energieonderzoek is teveel bezuinigd. De kennis moet worden gebundeld, de bedragen voor onderzoek verhoogd en de toepassing van de resultaten daarvan gestimuleerd. Thans is ongeveer 2%, iets meer dan 2 miljard, van het budget van de EU gereserveerd voor energie. Dat is veel te weinig. Onderzoeksbudgetten en investeringen in grootschalige infrastructuur, maar ook in kleinschalige opwekking en besparing, vergen een veelvoud van deze investeringen. De Europese Unie kan en moet meer investeren in nieuwe en duurzame energie en energiebesparing, van geothermie en vergisting tot efficiëntere en goedkopere zonnepanelen. Daartoe vindt een drastische herverdeling van de Europese middelen plaats.

3.2 Voedsel en landbouw

Onze voedselvoorziening zal moeten worden gerealiseerd met minder pesticiden, minder uitstoot van broeikasgassen en minder vervuiling. Dat kan tegen lagere kosten dan nu het geval is, mits duurzame landbouw niet op marginale gronden plaatsvindt, maar op de juiste plek. Dat vergt heldere politieke keuzes en instrumenten die de dynamiek en vernieuwing niet frustreren. Ook consumptiepatronen dienen daartoe worden aangepast: geen Amerikaans maar een Zuid-Europees dieet, een gezonde voeding met minder vlees en meer granen.

Wij willen dat niet wordt gekozen voor één type landbouw, maar dat er hoge eisen worden gesteld aan diervriendelijkheid, dierenwelzijn en milieubehoud. Kennis en innovatie moeten worden gestimuleerd. Biologische productie van hoogwaardige producten, zoals medicijnen, geur- en smaakstoffen en organische

kunststoffen (de plant als 'fabriek') moet worden bevorderd. Genetisch gemodificeerde gewassen mogen alleen worden toegelaten wanneer de voordelen uitdrukkelijk zijn aangetoond en na toetsing aan ecologische, milieu-, gezondheids- en andere risico's. Diertransporten moeten worden beperkt. Verspreiding van dierziekten moet via sanitair en ruimtelijk beleid worden tegengegaan.

Het huidige Europees Gemeenschappelijk Landbouw Beleid zal worden omgezet in een plattelandsbeleid. Publieke financiering van activiteiten op het platteland zullen verbonden zijn aan duidelijk omschreven maatschappelijke doelen als water en natuur. Al naar de sociale context, historie en landschappelijke waarden van de streek worden marginale gronden ofwel gebruikt voor vormen van extensieve landbouw die ook andere landbouwkundige waarden dienen ofwel ingezet voor herbebossing en voor realisatie van een Ecologische Hoofdstructuur op Europees niveau. Voor agrarische bedrijven die, in vergelijking met de internationale markt, niet zijn onderworpen aan bijzondere beperkingen, zoals limitering van bedrijfsomvang, hoge eisen qua diervriendelijkheid of andere, verdwijnt alle directe productiesteun evenals toeslagen per hectare dan wel onvoorwaardelijke inkomenssteun. Directe inkomenssteun dient te worden afgeschaft via een eenmalige einduitbetaling. Boeren krijgen nog vijf jaar hun inkomenssteun en kunnen zelf beslissen hoe zij dat bedrag inzetten: of investeren in hun bedrijf in een toekomstige subsidie-loze landbouw of in een nieuwe start in een andere sector. Daarna moet de regeling worden beëindigd. De EU draagt bij aan stabilisatie van voedselaanbod en voedselprijzen op wereldschaal met daartoe geëigende middelen, eventueel door het opleggen van eisen voor door de grootgebruikers dan wel de handel aan te houden voorraden van basisproducten (grondstoffen)'

Het Europese plattelandsbeleid mag zich niet beperken tot de landbouw, maar moet ook het behoud van de natuur en de biodiversiteit bevorderen. Alleen in geval van uitdrukkelijk overeengekomen doelen als de handhaving van landschap- en natuurwaarden, wordt wat ons betreft nog steun gegeven op basis van langjarige afspraken. Daarbij moet het subsidiariteitsprincipe worden toegepast: Europese regels slechts daar waar nationale overheden het niet alleen kunnen. Het rondpompen van financiële middelen ten behoeve van regionale structuurprogramma's moet worden gestopt. Alleen in de minder welvarende Europese lidstaten mogen dergelijke programma's nog worden ondersteund, mits tijdelijk en slechts onder strikte ruimtelijke, ecologische en milieuvoorwaarden. De bestaande Europese fondsen moeten daartoe grondig worden doorgelicht en in hun huidige vorm worden afgebouwd.

De hervorming van het huidige Europese landbouw- en plattelandsbeleid moet met spoed ter hand worden genomen, zodat het per 2013 direct kan worden ingevoerd. Tariefmuren noch exportsubsidies mogen worden gehandhaafd. Bij de invoer van producten uit ontwikkelingslanden gelden in principe dezelfde eisen op het terrein van voedselveiligheid, milieu, arbeidsomstandigheden als in de EU. Daar waar in de OS landen onvoldoende capaciteit is om aan de eisen te voldoen zal Europa assisteren door kennis en kunde met de nodige budgetten beschikbaar te stellen. Onnodige tarieven zullen zo snel mogelijk afgebouwd worden. Er zal geen nieuwe vorm van protectionisme worden opgezet. 'De EU deelt haar kennis en ervaring over het landbouwbeleid en landbouw ontwikkeling in Internationale Samenwerking. In WTO onderhandelingen neemt de EU posities ten gunste van ontwikkelingslanden wanneer deze de ontwikkelingskansen van specifiek de kleine-boeren sector willen bevorderen door een intern- of regionaal markt en prijsbeleid

De informatievoorziening over voedselproducten door middel van labeling moet doorzichtig en eenduidig worden, zodat consumenten overal in Europa een weloverwogen keuze kunnen maken. Dat geldt ook voor biologische producten, voor voedsel voor specifieke (gezondheids)doelen en voor genetisch gemodificeerde producten.

Visserij moet sterk worden beperkt via quota, zeedagen, aanwijzing van zeereservaten en aanpassing van vangstmethoden. Overgang naar duurzame, kleinschalige en diervriendelijke visteelt dient te worden bevorderd. Er mag geen steun meer worden gegeven aan varende diepvriesfabrieken. Visserij-akkoorden met ontwikkelingslanden mogen wat ons betreft alleen gesloten worden wanneer de eigen visserij aldaar niet wordt benadeeld en wanneer de Europese vissers volledig aan duurzaamheidseisen voldoen. Illegale import

van hout moet worden bestreden. Delfstoffen zoals olie, gas, mineralen en diamanten worden alleen toegelaten als ze via een legale en traceerbare weg gewonnen, verhandeld en geïmporteerd zijn.

De bevordering van de productie van biobrandstoffen met behulp van voedselgewassen dient te worden gestopt. Aan de zogenaamde tweede generatie biobrandstoffen moeten hoge eisen worden gesteld op het terrein van de uitstoot van broeikasgassen, het beslag op schaarse gronden, grondstoffen en water en de netto energie productie. Wij willen niet dat daarbij quota of subsidies worden toegepast.

3.3 Europees milieubeleid

Het milieubeleid dient te worden gebaseerd op beginselen van doelmatigheid, doeltreffendheid en handhaafbaarheid. Dat vergt een sanering en vernieuwing van vele Europese richtlijnen. De hoogste milieueisen mogen worden gesteld. Bronnen van vervuiling van schone lucht worden aangepakt, omwille van de volksgezondheid. Diezelfde volksgezondheid vereist Europese regelgeving om kankerverwekkende en ander giftige stoffen zo snel mogelijk uit het milieu, uit gewasbeschermingsmiddelen en uit chemische (bestanddelen van) producten te verwijderen. Er moet meer ruimte komen voor afzonderlijke lidstaten om aanvullende milieueisen te stellen.

4. Sociaal en Economisch beleid

4.1 Uitgangspunten

De Europese interne markt moet Europa's antwoord worden op de globalisering door de sociale dimensie ervan beter te ontwikkelen. Anders dan op de wereldmarkt vooralsnog het geval is, moet de concurrentie op de Europese markt plaatsvinden binnen een uitgewerkt kader voor de bescherming van werknemers, consumenten en het milieu. Zo wordt verder gebouwd aan Europese verzorgingsstaten, die gekenmerkt worden door een hoge kwaliteit van bestaan, goede en voor iedereen toegankelijke basisvoorzieningen (zorg, onderwijs, kinderopvang, openbaar vervoer), doeltreffende sociale zekerheid en medezeggenschap van werknemers.

De Europese Unie moet de Europese verzorgingsstaten robuuster maken, in plaats van deze te ondergraven. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten

1. De Europese Unie moet een buffer vormen tegen negatieve gevolgen van globalisering.
2. De afzonderlijke landen maken een eigen nationale afweging tussen publieke belangen en marktprocessen
3. Negatieve sociale gevolgen van de ontwikkeling van de Europese markt moeten voorkomen worden.
4. Op sommige terreinen vereist het volledig bereiken van sociale doelstellingen Europees beleid naast nationaal beleid.
5. Europese initiatieven dienen bij te dragen aan de versterking van de economische positie van de Europese lidstaten, die daardoor meer mogelijkheden krijgen om het door hen gewenste sociale beleid uit te voeren.

4.2 Een buffer tegen globalisering

De Europese Unie zet zich in voor een hervorming van het internationale financiële stelsel en voor een wereldwijd toezicht op transnationale banken en financiële instellingen. De EU moet ook zelf bescherming bieden tegen de negatieve gevolgen van financiële globalisering door de instelling van een geïntegreerd Europees stelsel van toezicht op instellingen binnen Europa. In aanvulling daarop moet er een Europees plan komen voor financieel crisismanagement.

Het toezicht moet niet beperkt worden tot de traditionele handelsbanken, maar dient zich uit te strekken tot investeringsbanken, beleggingsinstellingen en verzekeringsmaatschappijen. Het dient ook betrekking te hebben op derivaten en andere nieuwe financiële instrumenten en de speculatierisico's die daaraan verbonden zijn voor de hele economie. Fusies en concentraties die tot monopolieposities en marktdominantie leiden dienen eveneens aan toezicht te worden onderworpen.

Bij het toezicht hoort ook de bevoegdheid om gepaste sanctiemaatregelen te nemen bij aantoonbare misstanden, zoals woekerpolissen en andere producten waarmee consumenten om de tuin geleid worden. Toezichthouders moeten de overname van banken, verzekeringsmaatschappijen en andere financiële instellingen kunnen blokkeren, indien er sprake is van een groot maatschappelijk belang, een groot risico voor spaarders en pensioengerechtigden, dan wel een zwaarwegende vermindering van de kwaliteit van dienstverlening. Voorschriften waarmee toezichthouders rekening moeten houden moeten worden aangescherpt. Daaronder vallen ook regels voor risicomanagement en boekhoudregels voor bedrijven en financiële instellingen. De voorschriften zullen ondermeer betrekking moeten hebben op de transparantie van de balans, de jaarrekening en van de financiële transacties van deze instellingen, om te waarborgen dat deze een juiste weergave bieden van de risico's. Er dient een duidelijke scheiding te komen van

verantwoordelijkheden op het gebied van de kredietanalyse en de beleggingsadvisering enerzijds en de financiële handel zelf anderzijds. Er dienen scherpe en handhaafbare richtlijnen te komen betreffende een minimumomvang van het eigen vermogen van banken als buffer tegen financiële risico's. Ook beloningssystemen worden aan Europees toezicht onderworpen. Bonussen en optieregelingen voor managers van financiële instellingen moeten aan een maximum worden gebonden. Bij financieel mismanagement moeten sancties worden uitgevaardigd. De kredietcrisis leert dat ongereguleerd kapitalisme gevaarlijk is voor de stabiliteit van het financiële systeem en de reële economie. Alle spelers op de financiële markten dienen daarom aan Europese en mondiale regels onderhevig te zijn. Ook de tot nu toe nauwelijks gereguleerde activistische investering- en opkoopfondsen, zoals hedgefondsen en private equity, moeten onder toezicht komen. Duurzaam en sociaal en ethisch verantwoord ondernemerschap moet de leidraad worden voor het Europees vennootschapsrecht. Om ondernemingen en werknemers beter te beschermen tegen de grillen van de financiële markten en activistische investeringsfondsen moeten (Europese) ondernemingsraden meer zeggenschap krijgen bij belangrijke strategische besluiten binnen de onderneming. Ook moet worden gekeken naar mogelijkheden om het korte termijn gerichte aandeelhoudersactivisme terug te dringen en offensief te werken aan een model waarbij de belangen van alle stakeholders o.a. werknemers, investeerders en de onderneming in evenwicht zijn. De Eurocommissaris Mededinging dient, naast overwegingen ten aanzien van eerlijke concurrentie, sociale aspecten mee te wegen bij het beoordelen van fusies en verkoop van bedrijfsonderdelen.

Belastingontduiking en belastingfraude moeten worden tegengegaan door de mazen te dichtten in de regels over informatie-uitwisseling en bronbelasting op banktegoeden van EU-ingezetenen. Wij vinden het noodzakelijk dat de EU zich ook inzet voor internationale afspraken op dit terrein en voor een gezamenlijke aanpak van belastingparadijzen. Er moet een effectieve belasting worden ingesteld op flitskapitaal.

Wij willen dat er gelijke grondslagen komen en een minimumtarief voor Europese vennootschapsbelasting. Zulke Europese afspraken voorkomen dat de lidstaten elkaar beconcurreren met lage belastingen om ondernemingen binnen te houden of te halen. Bovendien zijn fiscale maatregelen nodig tegen speculanten en opkoopfondsen, die het eigen vermogen van bedrijven én de schatkist leegplunderen.

4.3 Een buffer voor de Europese economie

De financiële crisis heeft in toenemende mate negatieve gevolgen voor de reële economie. De eerste massaontslagen vallen en steeds meer mensen maken zich zorgen over hun pensioen. Voorlopig blijft het aantrekken van de economie uit. De EU kan een coördinerende rol spelen in de afstemming van nationale crisismaatregelen van de lidstaten. Voorkomen moet worden dat solo acties van lidstaten mogelijk nadelig kunnen uitwerken voor buurlanden. Puur nationaal gericht protectionisme moet worden tegengegaan. Europese samenwerking kan bovendien meer opleveren dan de som der delen van individuele maatregelen. Een klein land als Nederland met een open economie heeft belang bij een Europese gecoördineerde aanpak. Onze economie wordt sterk beïnvloed door buurland Duitsland: iedere procent stimulans daar, levert Nederland 0,3 % groei op. De Europese economieën zijn sterk verweven door de gezamenlijke markt en de gezamenlijke munt. Tot nu toe werden landen vooral afgerekend op de normen voor het begrotingstekort en de staatsschuld in het Stabilliteits- en Groeipact. Zonder het Pact los te laten, maar juist om het straks na het indammen van de recessie weer verstevigd te kunnen hanteren, moet nu een gezamenlijke strategie van verantwoorde bestedingen en investeringen worden uitgezet. Voor Sociaaldemocraten is het belangrijk dat overheidsinterventie niet ophoudt bij het redden van het financiële systeem en de spaargelden. Ook banen, inkomen en pensioenen verdienen onze aandacht. De PvdA zet daarom in op het stimuleren van duurzame, kwalitatieve en groene banen, diensten en producten. Er moet voortvarend worden ingezet op arbeidsbemiddeling en opleiding van werknemers. Het midden- en klein bedrijf moet meer toegang krijgen tot (micro) krediet, garanties en gerichte stimulansen.

4.4 Publieke voorzieningen gewaarborgd

Publieke voorzieningen moeten uitblinken in kwaliteit en toegankelijkheid. Dat vraagt om terughoudendheid bij het vermarkten van publieke voorzieningen en waterdichte juridische borging van publieke belangen. Lidstaten moeten zelf kunnen beslissen welke (semi-)publieke voorzieningen zij aan hun burgers verstrekken en op welke manier. Daar waar Europese marktregels thans te weinig ruimte bieden voor nationale publieke belangen, moeten deze worden aangepast.

De Europese aanbestedingsregels moeten overzichtelijker en eenvoudiger. Bij de toepassing van de aanbestedingsregels moeten sociale- en milieucriteria worden uitgebreid en versterkt. In de toepassing van de regels die wij voor ogen hebben, gaat het dus niet langer enkel om de goedkoopste leverancier van een dienst of product maar om de beste. Daarnaast moet worden verankerd dat door voorkeursbeleid opdrachten vaker bij het midden- en kleinbedrijf terechtkomen. Goede voorlichting van lokale en provinciale overheden over sociaal verantwoord aanbesteden is nodig. De drempelbedragen waarboven men tot Europese aanbesteding verplicht is, moeten worden verhoogd. Wanneer aanbesteding een ondermijning dreigt te worden voor vitale publieke belangen, bijvoorbeeld in delen van het openbaar vervoer of de zorg, moet van aanbesteding kunnen worden afgezien.

4.5 Een sociale marktontwikkeling

De Europese Unie moet werk maken van een bestuurs- en zeggenschapsmodel voor bedrijven dat recht doet aan de belangen van werknemers, consumenten, toeleveranciers en aandeelhouders, in plaats van slechts aan de belangen van laatstgenoemden. Werknemersbelangen en het belang van continuïteit en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering mogen niet de dupe worden van de korte termijn belangen van agressief aandeelhouderskapitaal. Wij willen dat de lidstaten van de Europese Unie geen onderlinge concurrentie voeren op basis van verschillende arbeidsomstandigheden. Alle werknemers moeten recht krijgen op her- en bijscholing. Er wordt gestreefd naar een sociaal minimum en een minimum loon in alle lidstaten van de Europese Unie.

In een vergrijzend Nederland met een structureel aantrekkende arbeidsmarkt kunnen arbeidsmigranten uit de nieuwe EU-landen voorzien in vacatures op de arbeidsmarkt indien Nederlandse werkzoekenden niet in deze behoefte kunnen voorzien. Voor werknemers uit de EU-lidstaten, burgers van de Europese Unie die naar Nederland komen om voor een gevestigde werkgever te werken, gelden dezelfde arbeidsvoorwaarden als voor Nederlandse werknemers. Voor mensen die tijdelijk naar Nederland komen omdat hun (buitenlandse) werkgever hier een klus moet klaren, gelden de regels van de Detacheringsrichtlijn. De gelijke behandeling die met deze richtlijn werd beoogd staat onder druk. Uitgangspunt dient te blijven dat lidstaten in Europa zelf mogen bepalen welke onderdelen van hun nationale arbeidsrecht en van de geldende arbeidsvoorwaarden algemeen verplicht kunnen worden gesteld voor gedetacheerde werknemers, zolang deze verplichtingen niet discrimineren of leiden tot protectionisme. Waar nodig moeten daartoe gaten in de Nederlandse en Europese wetgeving worden gedicht. Veel meer flankerend beleid en controle zijn nodig om illegale arbeid en uitbuiting van arbeidsmigranten te voorkomen en te bestrijden. Zolang dit nog niet het geval is, moeten landen beperkingen aan de instroom van werknemers kunnen opleggen, om misstanden zoals uitbuiting en oneigenlijke verdringing tegen te gaan. Misbruik van de zelfstandigenstatus moet worden tegengegaan, ondermeer door een eenduidige Europese definitie van het begrip 'zelfstandige' vast te leggen.

Europa heeft veel betekend voor gelijke behandeling van mannen en vrouwen, maar er moet nog veel verbeterd worden als het gaat om de strijd tegen discriminatie op de arbeidsmarkt, gelijke betaling, de balans tussen werk en privé en de beschikbaarheid van kinderopvang. In sommige Europese landen hebben mannen bijvoorbeeld bijna geen recht op ouderschapsverlof. Dat moet voor zowel vrouwen als mannen verbeterd worden. De politieke vertegenwoordiging van vrouwen op hoge posten in Europa moet veel hoger. De participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt is een belangrijk wapen tegen armoede waarvan vrouwen veel vaker het slachtoffer worden. De strijd tegen vrouwenhandel en geweld tegen vrouwen blijft een

belangrijk speerpunt voor de PvdA. Evenals de strijd voor seksuele en reproductieve rechten voor alle vrouwen.

Wij willen dat er een betere uitwisseling van onderzoekers en studerende binnen Europa komt. Door te investeren in beurzen, samenwerkingsverbanden en uitwisselingsprogramma's kunnen uitwisselingen worden uitgebreid en de kwaliteit worden verbeterd. Binnen het ERASMUS-programma, voor universitaire studenten, HBO-studenten en onderzoekers, moeten deelnemende instellingen beter samenwerken om de overdraagbaarheid van studiepunten te verbeteren. Studenten moeten i.v.m. de Bachelor-Masterstructuur twee keer een ERASMUS-beurs kunnen krijgen.

Ook jongeren die niet aan de universiteit of het HBO studeren moeten op een makkelijke manier in andere landen kunnen studeren of stage lopen. De uitwisselingsprogramma's voor MBO-studenten en scholieren moeten net zo toegankelijk worden als het ERASMUS-programma. Studenten die in Europa studeren maar geen Europees paspoort hebben, moeten gewoon aan de uitwisselingsprogramma's kunnen meedoen. Structuurfondsen moeten kunnen worden ingezet om onderwijsinstellingen in Zuid-Europa en Centraal-Oost Europa te verbeteren.

Te veel homo's en lesbiennes met een duurzame relatie, die willen wonen en werken in een ander Europees land, worden nu met veel negatieve consequenties geconfronteerd omdat hun relatie daar juridisch niet erkend wordt. Wederzijdse erkenning, in alle EU landen, van huwelijken, partnerschappen en ouderschapsrechten die in één van de EU lidstaten wettelijk zijn geregistreerd vormt een mogelijk antwoord. De EU dient daartoe concrete voorstellen te doen, zodat een vrij verkeer van deze groep Europese burgers wordt bevorderd.

4.6 Europees sociaal beleid met meerwaarde

Ons uitgangspunt is dat sociaal beleid zo dicht mogelijk bij de mensen die het betreft wordt gemaakt. Maar op sommige terreinen is een Europese aanpak noodzakelijk om effectief te zijn. Zo zijn de huidige gebrekkige afstemming van nationale regelingen op het gebied van fiscaliteit en sociale zekerheid een belemmering voor de arbeidsmobiliteit binnen de EU. De fiscale problemen rond de opbouw en uitkering van pensioenen moeten worden opgelost. Ook is een regeling nodig opdat werknemers hun opgebouwde pensioenrechten niet zien verschrompelen als zij elders in de EU gaan werken, maar die rechten kunnen meenemen als zij niet meer actief zijn op de arbeidsmarkt. Europese regelgeving die consequenties heeft voor pensioenfondsen, bijvoorbeeld op financieel gebied dient rekening te houden met de grote verschillen in pensioenregelingen in de Europese landen

Onze gezondheidszorg is gebaseerd op solidariteit die nationaal geregeld is. Dat moet zo blijven. Europa kan echter een meerwaarde hebben, door mensen in grensregio's dichter bij huis zorg te kunnen leveren. Ook moeten Europeanen geholpen kunnen worden in andere landen, wanneer zij daar verblijven of als expertise in het eigen land niet aanwezig is. Op deze punten zijn Europese afspraken over grensoverschrijdende zorg en de financiering ervan wenselijk.

4.7 Krimp

De bevolking van Europa zal de komende decennia teruglopen. Dat biedt grote kansen voor meer duurzaamheid. Echter in de overgang dreigen ernstige problemen op te treden. Het proces verloopt niet overall gelijk en daardoor kunnen ernstige sociale verstoringen optreden. Leegloop van bepaalde gebieden kunnen tot ophoping van problemen leiden voor de achterblijvers. Het Europese en nationaal beleid dient zo vorm gegeven te worden dat het de oplossing van deze problemen bevordert. Samenwerking en uitwisseling van oplossingen tussen de verschillende lidstaten dient gestimuleerd te worden.

4.8 Een krachtige en duurzame economie

De Europese Unie moet investeringen bevorderen in een duurzame maak- en kenniseconomie en een onafhankelijke beoefening van de wetenschap. De Unie dient innovatie te stimuleren en te helpen bij de toepassing van nieuwe technieken en ideeën. De huidige innovatiegelden komen voornamelijk ten goede aan de grote bedrijven op de Europese markt. Een bepaald percentage van de innovatiegelden dient te worden geoordeeld ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf.

Structuurfondsen moeten in beginsel slechts worden ingezet in die regio's waar de middelen het meest nodig zijn, namelijk in verarmde regio's in arme lidstaten. In de EU die wij wensen, wordt de Nederlandse aanspraak op Europese fondsen vooralsnog beperkt tot het Europees Sociaal Fonds (ESF) voor arbeidsgerelateerde projecten en andere specifieke programma's in de regio's. Het Globaliseringfonds (dat nu vooral op massaontslagen in grote bedrijven gericht is) moet in het ESF worden ondergebracht en mede worden ingezet voor het opvangen van aanpassingsproblemen ten gevolge van grensoverschrijdende arbeid. Zo kunnen steden toegerust worden om malafide uitzendpraktijken tegen te gaan en huisvesting en onderwijs voor specifieke groepen te regelen.

Vermindering van de regeldruk, vooral voor het Europese midden- en kleinbedrijf, dient er mede toe om de economische groei te bevorderen. Stelselmatige doorlichting van Europese regelgeving en toetsing daarvan aan overeengekomen uitgangspunten zal moeten plaatsvinden om de administratieve lasten van bedrijven te verminderen. Dit betreft zowel bestaande als nieuwe regelgeving. Nationale inspanningen om de regeldruk te verminderen mogen niet teniet worden gedaan door groeiende regeldruk vanuit Brussel. Hiervoor dienen duidelijke doelen te worden omschreven ten aanzien van administratieve lasten.

5. Recht en goed bestuur

5.1 Uitgangspunten

Dankzij de Europese integratie kunnen Europese burgers vrij reizen door de Europese Unie. Van die vrijheid genieten we als student, werknemer, ondernemer en vakantieganger. Maar met het wegvallen van grenzen en de globalisering worden grensoverschrijdende illegale praktijken ook gemakkelijker. Daarom is Europese samenwerking nodig om internationale misdaad te bestrijden: mensenhandel (in het bijzonder de handel in vrouwen), misbruik van kinderen, terrorisme en (belasting)fraude. Wij willen dat de aanpak waar mogelijk preventief is, maar waar nodig repressief. Iedere bevoegdheid op Europees niveau moet gepaard gaan met democratische controle en bescherming van burgerrechten.

Goed bestuur betekent ook dat Europese lidstaten elkaar kunnen aanspreken wanneer aangevane verplichtingen niet worden nagekomen. Dat geldt niet alleen in geval van eventuele schending van toetredingscriteria door nieuwe lidstaten, maar ook de Verdragsverplichtingen van de lidstaten die al lange tijd deel uitmaken van de Europese Unie. Een gelijke behandeling van alle lidstaten en hun burgers komt aan de geloofwaardigheid van de Unie ten goede.

Het politieke proces in de Europese Unie is nog steeds te weinig democratisch. Verbeteringen moeten in nieuwe verdragen vorm krijgen. De PvdA zal zich inzetten om een initiatiefrecht voor het Europees Parlement onderdeel te laten uitmaken van deze verdragen. Nationale parlementen moeten veel meer aandacht aan Europese regelgeving schenken dan thans het geval is. Bovendien moeten burgers in de lidstaten beter geïnformeerd worden over ontwikkelingen in Europa. Meer aandacht voor Europa en haar lidstaten in onderwijs en in voorlichting is daarvoor van belang. De Europese democratie is ook gebaat bij een einde aan ondoorzichtige lobbypraktijken van belangengroepen. Niet alleen lobbyisten zullen gedwongen moeten worden zich te registreren, maar ook al hun lobbyactiviteiten en voorstellen. Dat geldt voor alle contacten, niet alleen met gekozen vertegenwoordigers, maar ook en vooral met de bureaucratie. Eveneens moet er een eind worden gemaakt aan het verhuiscircus tussen Brussel en Straatsburg.

5.2 Migranten en minderheden

Arbeidsmigratie kan een antwoord zijn op specifieke tekorten op de Europese arbeidsmarkt. Er moeten kanalen zijn voor legale migratie naar de landen van de Europese Unie. De lidstaten moeten zelf kunnen bepalen hoeveel migranten ze toelaten en voor welke vakgebieden. De nadelige gevolgen voor ontwikkelingslanden van migratie naar de EU (de zogenaamde braindrain) moeten worden beperkt en de voordelen ervan bevorderd (geldovermakingen, investeringen, kennisoverdracht).

De praktijk dat Europese landen elkaar beconcurreren met streng asielbeleid moet beëindigd worden. Een gemeenschappelijk Europees asielsysteem dient te garanderen dat personen die internationale bescherming nodig hebben, een humane bescherming vinden in de hele Europese Unie, conform de internationale afspraken en standaarden. Lidstaten mogen hogere beschermingsnormen hanteren ten aanzien van asielzoekers. Voor zover het bestaande systeem leidt tot een ongelijke spreiding van asielzoekers over het grondgebied van de EU, moeten maatregelen worden genomen om de lasten meer gelijk te verdelen. De mogelijkheid voor asielzoekers om legaal te werken en een opleiding te volgen als de behandeling van hun asielverzoek buiten hun schuld langer dan zes maanden duurt, moet uniform worden geregeld in de EG Opvangrichtlijn.

De EU moet voldoende middelen vrijmaken voor de bewaking van de Europese buitengrenzen. De Europese landen die hiervoor de grootste inspanning moeten plegen, hebben ondersteuning nodig in menskracht en geld. De grensbewaking aan zee moet gepaard gaan met een programma tot redding van bootvluchtelingen

op de wateren rond Europa en garanties dat de betrokkenen asiel kunnen aanvragen wanneer zij gered worden.

De Europese Unie moet zich inspannen om de fundamentele oorzaken van migratie uit arme landen aan te pakken, en de redenen waarom mensen hun land ontvluchten. Illegale immigratie moet worden bestreden. Mensenhandelaars en werkgevers die van illegale arbeiders gebruikmaken worden streng vervolgd. Slachtoffers van mensenhandel hebben daadwerkelijke en effectieve bescherming nodig.

Het nieuwe Europese migratiebeleid dient te worden aangevuld met nationaal beleid gericht op een zorgvuldige integratie van migranten. De Europese Unie heeft een toezichthoudende taak met betrekking tot de toegang tot sociale voorzieningen en de arbeidsmarkt van migranten en dient deze te doen gelden.

De Europese Unie moet zich inspannen om landen buiten de EU te ondersteunen in de bescherming van vluchtelingen. Daarvoor is meer steun nodig en een lange termijn betrokkenheid alsmede goede samenwerking met de betreffende landen. Maar deze steun mag geen substituut zijn voor asiel binnen de EU.

De Europese Unie moet beter gebruik maken van haar mogelijkheden om lidstaten aan te spreken op de wijze waarop zij met minderheden omgaan. De nieuwe lidstaten Slowakije, Roemenië en Bulgarije hebben bij hun toetreding tot de EU toezeggingen gedaan om de levensomstandigheden van de vele Sinti en Roma in hun landen te verbeteren, maar komen die beloftes niet na. Ook in andere lidstaten leven Sinti en Roma in schrijnende omstandigheden. Om de situatie van de Sinti en Roma te verbeteren is naast nationaal beleid een gezamenlijke aanpak nodig, ondermeer om een einde te maken aan de statenloosheid van velen van hen.

5.3 Internationale criminaliteit

De strijd tegen de internationale criminaliteit en het internationale terrorisme vraagt om een actieve buitenlandse politiek van de Europese Unie op dit terrein, maar ook om een intensievere samenwerking tussen nationale politiekorpsen en inlichtingendiensten binnen de EU. Een doeltreffende aanpak vergt een meer gelijkmatige inrichting en uitrusting van de politie- en inlichtingendiensten in de lidstaten. Daardoor kan hun onderlinge samenwerking – op basis van de bestaande rechtshulp- en politieverdragen – vlotter en doeltreffender verlopen dan thans. Effectieve samenwerking veronderstelt echter ook dat de bestuurlijke en justitiële autoriteiten, die in de lidstaten het gezag over deze diensten uitoefenen, bereid en in staat zijn om gezamenlijke prioriteiten te stellen in de grensoverschrijdende opsporing en het internationale inlichtingenwerk en de onderlinge samenwerking uitbouwen.

Europol en Eurojust moeten veelvuldiger worden ingeschakeld in de grensoverschrijdende opsporing en vervolging zonder uitbreiding van de huidige bevoegdheden. Harmonisatie van strafwetgeving moet beperkt blijven tot het strikt noodzakelijke, dat wil zeggen tot grensoverschrijdende en ernstige misdrijven. De wijze van bestrijding en berechting van criminaliteit is een uitdrukking van onze nationale strafrechtscultuur en dat moet zo blijven.

Wat ons betreft komen er geen Europese maatregelen die de lidstaten meer strafrechtelijke bevoegdheden ten aanzien van elkaars burgers geven, totdat de rechten van verdachten op Europees niveau goed geregeld zijn (denk aan de rechten waarover verdachten in het vooronderzoek van strafzaken minimaal moeten kunnen beschikken). Gewaakt moet worden tegen overdracht van bevoegdheden in de sfeer van vervolging van verdachten aan buitenlandse instanties die niet controleerbaar zijn voor de Nederlandse rechter.

Er is meer aandacht nodig voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in het licht van de plannen om grote nieuwe geautomatiseerde databanken op te zetten voor grensbewaking en visa. Inbreuk op privacyrechten, om internationale criminaliteit en terrorisme te bestrijden, mag alleen worden toegestaan indien deze is omgeven met strikte wettelijke waarborgen en indien de noodzaak ervan steeds door de rechter kan worden getoetst. Voordat nieuwe maatregelen worden ingevoerd om dataverzamelingen aan te

leggen, moet de zin en effectiviteit van eerder ingevoerde maatregelen zijn aangetoond. De verzameling van data moet beperkt zijn in de tijd en dient met de grootst mogelijke mate van beveiliging en toezicht te zijn omgeven, ten einde misbruik door criminelen of anderen te voorkomen. Eventuele nieuwe maatregelen moeten na verloop van een tevoren vastgelegde termijn worden getoetst en heroverwogen. Evenals het Gemeenschapsrecht, dient de effectiviteit, proportionaliteit en legitimiteit van de tot nog toe aangenomen wetgeving op het terrein van justitie en binnenlandse zaken regelmatig te worden getoetst, met inachtneming van de internationaal-rechtelijke principes zoals het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens.

De PvdA wil dat Nederland een eigen profiel houdt in het debat over de aanpak van de drugsproblematiek. Waar verschillen tussen het Nederlandse drugsbeleid en dat van omringende landen leiden tot specifieke problemen, moeten bestuurders en politiekorpsen regionaal samenwerken en daar voldoende middelen voor krijgen. De door de Europese Raad aangekondigde algehele evaluatie van het drugsbeleid moet worden aangegrepen voor een fundamentele bezinning op het drugsbeleid in internationaal verband.

5.4 Europees antidiscriminatiebeleid

Na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon vormt het Handvest voor fundamentele rechten van de Europese Unie een ondersteuning voor de verbetering van de EU antidiscriminatie wetgeving, die gelijke behandeling op grond van geslacht, ras, handicap, leeftijd, seksuele oriëntatie en religie verzekert.

Discriminatie op de arbeidsmarkt en op de werkvloer is volgens de huidige Europese regelgeving al verboden op grond van geslacht, ras, handicap, leeftijd, seksuele oriëntatie en religie. Op basis van etniciteit en ras ben je nog het best beschermd, want dat geldt ook voor buiten de werkplek. Hierdoor is een ongelijk beschermingsniveau tussen de verschillende gronden ontstaan. Dit is onwenselijk en verbreding van de antidiscriminatiebescherming is nodig om ook discriminatie op basis van geslacht, seksuele oriëntatie, handicap, religie en leeftijd etc. buiten de werkvloer te kunnen aanpakken, zoals bij de aanbidding van goederen en diensten in de EU. Daarbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld de toewijzing van woningen, verstrekking van leningen, hypotheek en verzekeringen. De Europese Unie dient zo spoedig mogelijk een brede anti-discriminatie richtlijn aan te nemen zodat alle groepen een gelijk beschermingsniveau genieten

6. Tot slot

In het bovenstaande is niet alles aan de orde gekomen dat in de komende vijf jaren de aandacht kan vragen. Het is een visie-programma, uitgewerkt op een viertal terreinen. Proberen alles gedetailleerd vast te leggen heeft geen zin, omdat de economische en politieke omstandigheden in de wereld in de komende jaren snel kunnen veranderen. Maar het is van belang duidelijkheid te verschaffen over de uitgangspunten en de richting, om te voorkomen dat die visie raakt ondergesneeuwd wanneer in de dagelijkse politieke praktijk keuzes moeten worden gemaakt.

De hierboven geschetste visie mondt uit in de erkenning van de noodzaak van een sterker Europa om een aantal wereldwijde uitdagingen het hoofd te bieden. Dat mag echter niet leiden tot steeds meer interne regels en steeds meer overdracht van nationale bevoegdheden aan Brussel. Integendeel, dat zou afleiden van de hoofdproblemen en zelfs tot verzwakking kunnen leiden, in plaats van versterking. Wanneer steeds meer uitvoering van beleid en steeds ingewikkelder beleidsvoorbereiding in handen komen te liggen van een bovennationale bureaucratie, wordt de ruimte waarbinnen politici – regeringen zowel als parlementariërs – in goed overleg beslissingen kunnen nemen geringer. De parlementaire controle wordt uitgehold en burgers verliezen vertrouwen. Dat verzwakt de mogelijkheden van de Europese Unie om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op de internationale aanpak van wereldwijde problemen. We staan een nieuwe aanpak voor van de beleidsvoorbereiding en besluitvorming over Europese aangelegenheden door bestuurders en parlementariërs op nationaal en Europees niveau waarin achterban en burgers tijdig over beleidsvoornemens worden geïnformeerd en geraadpleegd en betrokken worden bij de voorbereiding op nationaal en Europees niveau van toekomstige regelgeving in Europees verband. Daarom kiezen we ook voor minder: minder regels, minder uniformiteit, minder keurslijf. Minder voor meer: meer gezag naar buiten, meer vertrouwen van binnen, meer verscheidenheid.

Dat betekent ook dat de discussie over Europa minder hoeft te gaan over instituties en procedures en meer over politiek en beleid. In de afgelopen jaren is de discussie toegespitst op de vraag of het Verdrag van Lissabon kon worden geratificeerd en hoe de besluitvorming daarover zou moeten plaatsvinden. Ook al staat er heel veel in dat Verdrag over het te voeren beleid in Europa, toch was het onvermijdelijk dat de aandacht vooral uitging naar vragen rond bevoegdheden. Dat zijn eigenlijk vragen rond de macht en die zijn altijd legitiem.

Velen in Europa, en ook in Nederland, bepleitten een referendum. In ons land is het er in laatste instantie niet van gekomen. Velen betreuren dat, anderen volstrekt niet. De scheidslijn tussen voor- en tegenstanders viel niet samen met die tussen politieke partijen. Intussen hebben beide Kamers van het Nederlandse Parlement het Verdrag geratificeerd. Ook zij die politiek een andere opvatting zijn toegedaan zullen erkennen dat dat staatsrechtelijk juist is.

Het Verdrag van Lissabon zal niet in werking treden voor de verkiezingen van het Europees Parlement. Op dit moment is het van belang de discussie toe te spitsen op de politieke prioriteiten voor de komende jaren en op de wijze waarop de problemen moeten worden aangepakt, ongeacht de vraag of het Verdrag in werking treedt. De politieke scheidslijnen over het te voeren beleid zelf moeten niet verduisterd worden door lang voortslappende discussies over instituties en procedures, hoe belangrijk ook.

Europese burgers moeten zich bij de komende verkiezing voor het Europees Parlement kunnen uitspreken over enkele concrete keuzes die in de komende jaren moeten worden gemaakt. Informatieverstrekking over Europees beleid en vergroting van kennis over de Europese Unie is daarvoor van belang. Politieke partijen zullen zich er voor moeten inzetten dat veel burgers naar de stembus gaan en dat zij zich zo duidelijk mogelijk uitspreken over in latere jaren te maken keuzes. Daarna zullen zij ervoor moeten zorgen dat de uitkomst van die verkiezing later ook werkelijk doorklinkt in het beleid. Wanneer dat niet het geval is,

bijvoorbeeld wanneer alleen gekozen leden van het Europees Parlement zich er aan gebonden achten, terwijl andere instellingen zoals de Europese ministerraad zich er weinig aan gelegen laten liggen, neemt de kloof tussen burgers en bestuur toe. Dan zou het gevoel onder burgers, dat er een democratisch tekort heerst in Europa, nog sterker worden dan ten tijde van het jongste referendum.

De visie neergelegd en uitgewerkt in dit verkiezingsprogramma mondt uit in een aantal keuzes. In de verschillende hoofdstukken van dit programma is een aantal van die keuzes verwoord. Om de samenhang te benadrukken en de politieke keuze aan te scherpen, selecteren we er hieronder een zevental:

- In het buitenlands beleid minder overlaten aan de afzonderlijke grote landen zoals Frankrijk, Duitsland en Verenigd Koninkrijk en daarom meer met één stem spreken.
- Een eigen Europese positie naast grote landen als Amerika, Rusland en China, niet tegenover hen, maar zelfstandig bepaald en effectief uitgedragen.
- Onderlinge solidariteit tussen de lidstaten van Europa. Voorlopig geen nieuwe toezeggingen tot uitbreiding, maar wel een intensieve samenwerking, op verschillende wijze vormgegeven, met buurlanden en buurregio's van Europa, ook om de vrede te bewaren buiten de grenzen van de Europese Unie, mede in het eigen Europees belang.
- Een Europese economie gebaseerd op een geringer gebruik van energie en op een verschuiving naar duurzame energie. Dat geldt niet alleen de industrie, maar ook de landbouw en het verkeer en vervoer. Daartoe wordt binnen de Europese begroting een verschuiving aangebracht: minder geld voor landbouw en voor de regio's, meer voor energie en milieu.
- Zoveel mogelijk ruimte voor een eigen nationale invulling van het sociale beleid.
- Scherper toezicht op multinationale ondernemingen, banken en financiële instellingen. Vereende inspanningen tot versterking van de gezamenlijke Europese economie en de afzonderlijke economieën van de lidstaten.
- Hoge prioriteit voor de handhaving van mensenrechten, garantie van de rechten van minderheden en bescherming van vluchtelingen, dit alles ook binnen Europa zelf.

Het is de moeite waard om op deze punten stelling te nemen. Dat kan bij de aanstaande verkiezingen voor het Europees Parlement, maar niet alleen dan. Het zal continue politieke aandacht vragen in de jaren daarna, niet alleen van de gekozen Europese parlementariërs, maar ook van regeringen, leden van nationale parlementen - waaronder die in ons eigen land-, politieke partijen, maatschappelijke bewegingen en uiteindelijk ook van burgers zelf. Dat continue politieke proces zal democratisch moeten zijn. Reden te meer om te blijven streven naar uitbreiding van de democratische bevoegdheden van het Europees Parlement. Onze inzet is een democratisch Europa, een sociaal Europa, een rechtvaardig Europa, een duurzaam Europa, een Europa dat de grote wereldwijde uitdagingen met gezag tegemoet kan treden.